

ŽIVOT

Má nějaký smysl?

© Advent-Orion Praha, 1994
ISBN 80-7172-039-9

Má náš život nějaký smysl?

Čekal jsem, až mne odvede stráž, a zatím jsem se díval oknem na nádvoří věznice. V malé místnosti se zde scházím se skupinou mužů, kteří chtějí poznat něco bližšího o Bohu, o víře v něj. Jdu si s nimi povídat, ale doprovodit mne musí dozorce.

Přemýšlím, o čem s nimi budu dnes hovořit. Každý z nich vypadá docela normálně. V jejich životě však nastal okamžik, kdy udělali nějaký čin, který přetrhl jejich život svobodných lidí. Proč k tomu došlo? Jaký byl řetěz příčin a následků?

Už vím, jakou jim položím otázku: „V čem jste viděli smysl svého života tam venku, než jste se dostali sem?“ Bylo tam 12 mužů mezi 20 – 40 lety. Chvilí se na mne udiveně dívali ... Potom se rozhovořili:

„No, smysl... v čem jsem viděl smysl života... Co nejvíce si jej užít. Kamarádi, děvčata a tak...“

„Já? – Já jsem žil s našima na statku. Byla tam dřina, o takových věcech jsem nepřemýšlel...“

Třetí – ještě mladík – se usmívá koutkem úst: „No, přece – chtěl jsem mít peníze. Za ně už se dá pořídit všechno. Chtěl jsem mít především hodně peněz...“ A takhle odpovídali téměř všichni.

Náplň života není jeho smysl

Někdo se ovšem ohradí a řekne: „Prosím vás, vždyť to nejde takhle zevšeobecnovat. Pro každého je smyslem života něco jiného. Pro někoho je to manželka, manžel, rodina, děti... Jiný je nadšený konstruktér nebo spěchá

na zahradu, která je pro něj vším... Pro někoho je nepředstavitelné žít bez sportu... Kolik lidí vidí smysl svého života v hudbě nebo... také ve službě pro druhé. Pro lékaře nebo ošetřovatelku bývá často smyslem jejich života práce...“

Ovšem – ale snad jsme si ani nevšimli, že jsme hovořili o „náplni života“, ne o jeho „smyslu“. Smyslem lidského života se rozumí jeho účel a vlastně konečný cíl. A to je téma, o kterém chceme uvažovat na následujících stránkách.

Život lze jen prožívat, prostě navlékat jeden den za druhým jako korálky na nit života – a o nějakém smyslu života vůbec neuvažovat. Někdy ale přijdou okamžiky, kdy si člověk takovou otázku nutně musí položit. Myšlenka, proč zde vlastně žiji, k čemu je lidský život, jaký účel má naše existence, se většinou objevuje ve chvílích těžkých životních prožitků – v nemoci, úmrtí někoho blízkého nebo zhroucení životních plánů v důsledku náhlé tragédie. Vystává rovněž s přicházejícím stářím a při rekapitulaci života se člověk ptá. „Proč jsem vlastně žil?“

Jaký je skutečný smysl života – ví to vůbec někdo?

Ta otázka je stará jako lidstvo samo. Dějiny filozofie jsou vlastně historií hledání odpovědí na otázku: „Proč žijeme?“ – „Jaký je cíl a smysl naší existence?“

Nejde přitom jen o nějaké teoretické, nezávazné „filozofování“. Jde o otázku, která prolíná všechny oblasti našeho života. Dotýká se ekologie, zrovna tak jako výroby či snahy o prodloužení lidského života.

Sledoval jsem televizní debatu odborníků na téma „zdraví“. Většina lidí na otázku, která hodnota je pro ně nejdůležitější, v dotaznících odpovídá: zdraví. Další otázky v dotazníku však odhalí, že to vlastně není pravda. Na otázku: „Přijal bys práci zatěžující tvé zdraví, např. práci v noci či v horším prostředí, ale za nadprůměrně vysokou mzdu?“ většina dotázaných odpovídá „ano“. Z toho vyplývá, že je rozdíl mezi tím, co lidé říkají, a oč skutečně usilují.

Otázka je však složitější. Delší život – ano, ale k čemu? Abych se mohl o pár let déle dívat na televizi, pracovat na zahradě, těšil se v kruhu rodiny z vnoučat, pokud je mám a pokud o mne stojí?

„Jeden pohled stačí,
abychom zjistili, že lidské
štěstí má dva nepřátele:
utrpení a nudu.“

Arthur Schopenhauer

Je to stará otázka. Kdysi na počátku letecké dopravy nabídla jedna letecká společnost skupině Arabů, že je dopraví letadlem do Mekky během několika hodin, a tak mohou ušetřit 4 dny cesty. Arabové se však s údivem zeptali: „A co bychom ty čtyři dny dělali?“

Jistě, každý si nakonec najde náplň svých dnů života. Jeden má tolik zájmů, že mu čas chybí, a jiný sedí u piva a taky mu čas utíká. Někdo řekne: „No a co. Hlavně, že je spokojený.“ Neboli: „Nechte každého, aby byl šťastný, jak sám chce“.

A je to tady: To je tedy smysl lidského života? Dosáhnout štěstí?

Co všechno může být vyhlášováno smyslem
lidského života

Na ostrovech v Egejském moři je příjemné a téměř po celý rok teplé podnebí. Na jednom z nich – Samu – uvažoval 300 let před Kristem

Epikuros o lidském životě: Kdy jsem spokojený? Když se mi dobře vede. To znamená – říká Epikuros –, že naplněním smyslu života je slast, rozkoš, tedy nepřítomnost bolesti.

Kdo by popíral, že si přejeme být raději „zdraví a bohatí než nemocní a chudí“?

Vulgární epikureizmus ovšem tělesné slasti a rozkoše vyhláší za smysl a cíl lidského života. „Jezme, pijme, protože zítra zemřeme.“ „Co užijem, mít budem, za sto let už tu nebudem.“ To není názor snad jedné epochy, nýbrž prostupuje celé lidské dějiny a vrcholí v dnešní tzv. konzumní společnosti. Epikurejská odpověď na otázku „Proč žijeme?“ udělala a stále dělá více nešťastných lidí než kterýkoli jiný pohled na svět. A přitom se to dokonce nazývá „moderní styl života“.

K takovému způsobu života potřebujeme tři věci: čas, peníze a zdraví. V touze po penězích jsou mnozí schopni podvodu i zločinu. Velký růst zločinnosti po pádu totalitních vlád ve východní Evropě jen ukázal ovoce čtyřicetiletého zdůrazňování toho, že na světě jsme proto, abychom si „vyrobili blahobyť“.

To, co však nejvíce usvědčuje tento epikurejský výklad smyslu života z omylu, je přítomnost bolesti, nemoci a smrti v lidském životě.

Většinou se tito „materialisté“ prohlašují za „realisty“ a pohrdavě se vyjadřují o „idealitech“, ale ve skutečnosti nevidí svět takový, jaký v celé své složitosti je.

„Jak chce citel rozkoší dát slast těžce nemocnému, bídnému, nemocnému, vyřazenému člověku? A tak se zaplétá do bludného kruhu: šťastný je člověk, který má slasti, ale slasti nemá každý, nýbrž jen ten, kdo je tak šťastný, že mu to majetek, postavení, zdraví a mládí umožňují. Čili: štěstí je ve štěstí. Jsi šťastný, když máš to štěstí, že jsi šťastný.“

Epikuros sám ovšem nebyl vyznavačem primitivní požívačnosti. Zdůrazňoval úlohu rozumu, který má uvážlivě krotit vášně a užívat jich s mírou. Vyzvedával slasti, které člověku dává věda a umění. Kdo jednou okusil slast z bádání a poznání, těžko může žít bez této slasti. A jaké slasti poskytuje umění! Život věnovaný hudbě může být opravdu cele naplněn.

To ovšem opět hovoříme o náplni, ne o smyslu života. Umění, hudba či malířství mnohým dává náplň života, a tím smysl existence.

Avšak člověk je smrtelný. Náš život měl počátek a bude mít i konec. A právě tato skutečnost smrti tvrdě prověřuje každý pokus o odpověď na otázku po smyslu života. Vždyť jaký má smysl to, co zanikne? Vědomí smrti ovlivňuje svým studeným stínem celý náš život, i chvíle radosti. Epikuros se to snažil řešit onou pověstnou úvahou: „Pokud jsme – není smrti, neboť přijde-li smrt, pak už nejsme. Čeho se tedy bát?“

Zapomněl však, že nejde jen o naši smrt, ale i o odchod těch, kteří často tvoří součást našeho životního štěstí. Bolest a rozvrat života člověku nezpůsobuje jen jeho vlastní smrt, ale především smrt těch, kteří jsou často pro nás smyslem našeho života. Je to jako daň za velký cit a štěstí. Čím je větší, tím je větší bolest při jeho ztrátě.

Dále jsou zde ještě okolnosti, na které nemáme vůbec žádný vliv a které mohou velice krutě zasáhnout do slastí naplněného života. Jsou to války, revoluce a politické převraty.

V Evropě byla jednou jedna bohatá matka, která měla pěknou dceru. Chtěla pro ni to nejlepší – bohatého a urozeného ženicha, aby byla její dcera šťastná. Skutečně jí ho našla a byla svatba – královská svatba. Jaké štěstí...! Pro matku bylo štěstím, že zemřela dříve, než se mohla dovědět, že její zeť i dcera skončili na popravišti s useknutou hlavou. Víme, že ta matka byla rakouská císařovna Marie Terezie, dcera Marie Antoinetta a její muž francouzský král Ludvík XVI. Jejich štěstí smetla Francouzská revoluce.

Jak se vyrovnat s takovými stíny života? Bylo by pro nás štěstí, kdyby se nás taková neštěstí nedotýkala.

Na druhé straně řeky

Smysl života byl tedy hledán jinde – na „opačné straně řeky“. Ne ve slastech těla, ale v sebekázní duše. Nejde o to usilovat o slasti, vždyť o ty tě může připravit nemoc, neštěstí nebo okolnosti. Jde o to usilovat o pevnou vnitřní odolnost, aby byl jedinec odolný právě proti těm nárazům zvenčí.

K tomu dospěl i Siddhárta Gautama – mladík z velice zámožné rodiny, žijící v paláci na břehu Gangy v Indii, kde se také asi v roce 563 př. Kr. narodil. Jednou vycházel z paláce, kde trávil celé své dětství a mládí, a potkal vetchého starce. „Kdo to je?“ ptá se. „Starý muž,“ dostal odpověď.

„Každý přece jednou zestárne.“ „Běda mládí, bude zničeno stářím,“ zvolal mladík. Pak uviděl člověka nakaženého morem a zabědoval: „Běda zdraví – je zničeno nemocí.“ A když uslyšel velký nářek, protože přicházel pohřební průvod, zaplakal: „Běda životu, smrt ho zničí.“

„Myšlenka, že jsme
na světě pro dosahování
rozkoše a blahobytu,
je filozofie pro
stádo vepřů.“

Albert Einstein

Tento mladík odešel ve svých 29 letech z paláce, aby našel východisko „z temnot zničení“. Po určitém čase ho údajně našel. Stává se „osvíceným“ – tedy „BUDDHOU“.

Co objevil? Bolest způsobuje naše touha – žízeň po radostech, po životě, po moci. Abychom skoncovali s bolestí, musíme uhasit svou žízeň nebo zrušit svou touhu. Je třeba vyloučit přání slasti, zřící se jí a nedat jí prostor. Pak nebude ani bolest ze ztrát či zklamání.

O několik staletí později učili podobně stoikové: „Jde o to dosáhnout takového stavu, aby nás nic na světě z toho neotřesitelného klidu nevytrhlo.“ Stoik Epiktet říkal: „Když se ti rozbije vzácná hliněná nádoba, řekni: To nic

není. Když ti pojde tvůj oblíbený psík, řekni: To nic není. A tak mluv při každé ztrátě. Nakonec budeš stát u svého umírajícího dítěte a nedotkne se to klidu tvého nitra.“

Odolnost a statečné snášení ran života je jistě žádoucí, ale necítit bolest při úmrtí ženy či dítěte – to je přece něco nelidského, nepřirozeného. To že by měl být smysl života?

Seneca (mimo mnoha jiných textů) napsal: „Lépe by bylo člověku, aby se vůbec nenarodil, a když se již narodil, aby brzy zemřel.“ To by znamenalo, že smyslem života je odmítnutí života.

Možná tak můžeme lépe porozumět důvodu, proč tisíce Indů žijí na ulicích Bombaje a Kalkaty a nikdo se o ně nezajímá. Že by snad dosáhli cíle stanoveného Buddhou – bolest je nezraňuje, nedotýká se jich?

Tento způsob řešení otázky smyslu života je vlastně útěkem před světem, který je krutý. Stoikům se zdá, že svět nelze změnit, a proto musím změnit sám sebe. Z labyrintu světa do ráje srdce. Ano, to je Komenský, ale o přibližně 2000 let později než Buddha a stoikové.

Problém tedy zůstává. Jaký je však smysl lidského života, lidského úsilí a práce, když hordy hrubých žoldněřů rozdupou i ty největší kulturní výtvo-ry lidského ducha? Když násilí a válečná vřava rozvrátí i to prosté lidské štěstí?

Měl by být nějaký jiný svět – jiné poměry, říkali si mnozí.

V Anglii Thomas More (1478-1535) píše své vize o ideální zemi, kde vládne štěstí a všeobecný blahobyt, o zemi bez boháčů a chudáků. Nazval tu zemi „Utopie“, latinsky to vlastně znamená „místo, které není“.

Podobně uvažoval v Itálii Tomaso Campanella ve spise „Sluneční stát“. Byly to krásné sny o dokonalém světě, velké cíle – bez cest.

Renezanční myslitelé hledali smysl života člověka v jeho díle, které přesáhne jeho existenci a přetrvá věky. Hledali ho ve slávě. Jistě – uchvacují nás Tizianovy obrazy, Michelangelovy sochy či Danteho básně. Ale kolika jedincům je dáno takové nadání? Ti ostatní snad žili zbytečně? A co úsloví: „Všechna sláva – polní tráva!“

Začíná 19. století. V rozbahněných polích u vesnice Waterloo končí Napoleonův sen o světovládě. To, co bylo smyslem jeho života, se hroutí. A jako zajatec na ostrově sv. Heleny si povzdechne: „Nebylo by pro národy lepší, kdybych se vůbec nenarodil?“

Naděje – očekávání a zklamání

Rodí se nový věk. Deset let po Waterloo – v r. 1825 – se v Anglii staví první parní železnice na světě. Je to dílo George Stephensona, který také při první jízdě sám řídí lokomotivu. Začíná století páry, objevů a vynálezů. Objevuje se myšlenka „pokroku“. „Ta cesta, kterou T. More nebo T. Campanella neznali, to je přece věda a technika,“ říkají si mnozí. „Smysl lidského života je ve stálém růstu ve vědění a ovládání toho, co člověka ohrožuje a ničí jeho štěstí – jako jsou nemoci, hladomory a války.“

Zdálo se, že se naplňuje optimistická víra osvícenců v lidský rozum a neustálý pokrok, který završí sen Francouzské revoluce: volnost, rovnost, bratrství.

A pokrok opravdu byl. Vznikaly továrny na výrobu stovek různých věcí, které lidé nikdy dříve neznali. Vlastníci fabrik bohatli. A hle – opět zde byl problém: na jedné straně bída, a na druhé bohatství. „Tady jsou paláce, tady podkroví, tady sytí, tady hladoví...“ kritizuje básník.

Pokrok byl ve všem. Když se rytíř u Grunwaldu rozmáchl mečem, mohl zabít nanejvýš jednoho protivníka. Maximův kulomet udělal z bitev první světové války hromadná lidská jatka.

To že by byl nakonec smysl a cíl lidského rozumu? „Ne, ne – ještě je zde řešení problému zvaného smysl lidského života!“ volají ti, kteří se drží myšlenky, že člověk je zde proto, aby si vytvořil ráj na zemi. Řešení se jmenuje „proletářská revoluce“.

„Filozofové svět jen vykládali, je nutné jej změnit.“ Takové předsevzetí si do svého deníku zapsal mladý novinář Karel Marx. Kdo to bude – a jak změní svět? Budou to dělníci, proletáři, kteří nemají co ztratit – jen své okovy. Tím, že vezmou továrny buržoazii a udělají z ní také dělníky, tím ji vlastně osvobodí.

Osvobodí ji od lpění na mamonu. „Tak jako jelen touží po vodě, tak buržoza žízni po zisku,“ popisuje Marx pocity kapitalisty.

Podle Marxe je smysl života v tvořivé, svobodné práci – pro práci samu, pro radost z práce. Nic proti tomu, jenže – zase je zde řeč o náplni života, ne o cíli, smyslu. Jinak to znamená: když žijeme, musíme ten čas něčím vyplnit – tedy prací.

V roce 1917 začal bolševickou revolucí v Rusku vpravdě grandiózní experiment, který měl dokázat, že lidstvo může na zemi vytvořit ideální svět

„Otázka po smyslu života.

Ptáš se, má to vůbec
smysl – klást si takovou
otázku?

Odpovídám:

Kdo má svůj život i život
svých bližních za něco
nesmyslného, ten je nejenom
nešťastný,
ale téměř
neschopný žít.“

Albert Einstein

rovnosti, blahobytu a bratrství. Ideologové této epochy hlásali: „Smysl života člověka je v uskutečňování této vize a práce pro ni.“

Nakonec se to však celé nějak zvrtno – a cílem se stal ten dříve kritizovaný „buržoazní styl života“. Vzpomínáme si na hesla: „Blahobyt dokážeme vyrobit!“ „Dohonit a předhonit.“ Koho a v čem? No přece kapitalistický západ v množství věcí, které si můžeme koupit. Tento pokus skončil krachem především tam, kde začal – v Rusku i ve všech státech, které se po 2. světové válce dostaly do sféry jeho vlivu. Systém státního hospodářství se zhroutil a nikdo ho nehájil. Lidé východních zemí totiž pokukovali po Západu s jeho blahobytem.

Kruh dějin jako by se uzavřel. Epikuros by měl radost. Jeho filozofie tančí svůj vítězný tanec na troskách vznešených ideí stoiků, utopistů, humanistů, osvícenců i marxistů.

Lidský rozum dokázal vytvořit televizi, ale je důvod k jásothu, když výsledkem toho je – že stamiliony lidí tráví čas sledováním naivních či brutálních příběhů? V řadách intelektuálů vládne již od doby 1. světové války skepse, když vidí, že „moudrost se stala nepraktickou a praxe nemoudrou“. K čemu velké myšlenky, když davy se valí na Emanuella? K čemu velké ideály o svobodě, jestliže lidé mají raději jistý krajíc chleba a zajištěný důchod, ať už ho zajistí kdo chce a za jakoukoliv cenu, třeba i nového otroctví?

Smysl života? Je vůbec nějaký? Nebo měl pravdu Macbeth, když proklíná život jako „příběh nesmyslný, který koktá blb“? Jaký by měl být smysl lidského života, bereme-li v úvahu to vše málo, co jsme si řekli, i nekonečně větší obtíže života, o kterých jsme se ani nezmínili, protože jsou to jen naše osobní problémy?

Rozhodně by smysl života měl být nezávislý na tom, kdy člověk zemře, zda ve dvaceti nebo v devadesáti. Nezávislý na našem zdraví. Jeho naplnění by neměly zmařit ani společenské převraty, ba ani jednání většiny lidstva, a již vůbec by neměl být závislý na bohatství.

Takový smysl života skutečně existuje. Ale není možné na něj narazit uvažováním nebo experimentováním ať v životě vlastním či v životě milionů.

Byl zde kdysi král, který nám zanechal zprávu o svém hledání smyslu života. Zkusil všechno, co si člověk může na světě dopřát. Rozkoše těla i duše ... tvůrčí činnost, moc i slávu ..., aby nakonec prohlásil: „Všechno je marnost.“ Protože všechno pomine. Ano, byl to král Šalomoun.

Jistě, můžeš naplnit svůj život krásnými věcmi, zážitky, pocity i ušlechtilou prací. Nakonec se však nevyhneš tomu, aby tě nepřepadla zneklidňující myšlenka: „Jaký to všechno má – či mělo – smysl?“ Věda na to nemůže dát odpověď. Vždyť vysvětlení, že život a smrt je jen látková přeměna, uspokojí jen několik intelektuálů majících potěšení z tragična, avšak ne normálního člověka. Lidské srdce touží po odpovědi. Jaký je skutečný smysl toho, že jsem byl povolán k životu? Proč žiji?

Skutečná odpověď existuje

Skutečná odpověď nám musela být zjevena, sami jsme na ni nebyli schopni přijít – jak nám ukazují dějiny hledání odpovědi na tuto otázku.

„Znát odpověď na tuto otázku – znamená být nábožensky založen,“ říká Albert Einstein.

Odpověď na otázku, proč jsme na světě, je na této zemi známá nejméně 4000 let. Je obsažena v poselství Bible. V Bibli však není výraz „smysl života“, nahrazuje jej slovo „zaslíbení“.

Apoštol Petr napsal: „Jsou nám dána veliká a drahá zaslíbení...“ Jaká? Ježíš Kristus řekl: „Já vám dám pokoj, který vám svět nemůže dát.“

Nepotřebujeme velké bohatství, ale spokojenost. Šalomoun nám řekl, že nespokojený boháč je vlastně velký chudák. Proč mám být spokojený i s malým kusem koláče, který se na mě v tomto životě dostal? Čtěme Ježíšův slib: „Kdo věří ve mne, i kdyby zemřel, bude mít věčný život ... Já ho vzkřísím v poslední den ...“

Smyslem života je poznání Boha a přijetí jeho zaslíbení věčného života. To byla síla i pro Komenského, která mu dopřávala obstát v těžkých osobních ztrátách i v hroutících se nadějích na návrat do vlasti, z které ho vyhnaly politické převraty.

Do dvacátého století jsme vtančili v rytmu valčíku s velkým optimismem. Toto století však končí velkými obavami, deziluzí a zklamáním. Proč? Protože člověk na své cestě od Boha ztratil vědomí toho nejdůležitějšího – proč žijeme. Odpověď hledal na bludných a hrozných cestách. Jsou značeny dýmem dvou světových válek, dýmem osvětlimských pecí a děsivým atomovým hříbem Hirošimy.

Jen v Ježíši Kristu nacházíme klíč ke smyslu života. Jinde neexistuje. Jen skrze něho můžeme porozumět životu a najít východisko z labyrintu světa.

„Nehleďme na Boha skrze život, ale hleďme na život skrze Boha – a všechno bude mít své přesné místo a svůj jasný smysl.“ (*Isabelle Rivierová*)

„Odpověď na otázku
po smyslu života může být
jen náboženská.“

André Malraux

ŽIVOT

Má nějaký smysl?

Napsal Ludvík Švihálek

Odpovědný redaktor Ing. Peter Polaško

V Edici Znamení doby vydal Advent-Orion s.r.o.

Vydání 1., Praha 1994

ISBN 80-7172-039-9